

doucnu jistě pokusí. Grafická úroveň kresebných tabulek je vzorná. Nelze si než přát, aby svazek, vročený sice letopočtem 1983, ale objevený se se zpožděním (zvláště beme-li v úvahu faktické ukončení práce v roce 1978), byl záhy následován stejně kvalitní syntézou slovenské slezské a platěnické kultury.

Vladimír Podborský

Marek Gedl, *Schylek kultury lużyckiej w południowo-zachodniej Polsce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego DCCXLIV, Prace archeologiczne, Zeszyt 37, Warszawa-Kraków 1985, 88 str., 16 obr. (vč. mapek) v textu, 12 tabulek.

K sérii monografických prací profesora Archeologického Institutu Jagielloňské Univerzity v Krakově M. Gedla, věnovaných lužické kultuře, jejichž počet je již dnes úctyhodný, přibývá nový spis; jeho tématem je velmi závažná otázka konce lužické kultury v polském Slezsku, otázka, která byla před léty řešena také u nás (J. Nekvasil) a která má vskutku historický význam.

Ve vstupní kapitole resumuje autor vývoj slezské větve lužické kultury (v povodí horní a střední Odry) v HC: tehdy se tato oblast dostává — díky intenzivním halštatským vlivům z jihu — do popředí všech skupin lužické kultury v Polsce (centrum halštatské malované keramiky, vzrůst populační křivky); jen ze středního Slezska je evidováno na 500 lokalit stupně HC. Ve východní a severní části Horního Slezska se v rámci hornoslezsko-malopolské skupiny objevují kostrové pohřby v kamenném obložení. Prosazuje se také výraznější sociální diferenciace (bohaté komorové hroby). K nápadné změně dochází pak ve stupni HD, kdy lze pozorovat značný pokles osídlení, místy až vylidnění země; to bylo zřejmě zapříčiněno skýtskými útoky, jimiž byla zničena levobřežní část Slezska od Moravské brány až po Dolní Lužici (zánik lužických hradů datovaný skýtskými milíciemi). Nový impuls v životě kraje přináší brzy nato příchod skupin lidu pomorské kultury do severních částí Slezska a později i průnik Keltů do jižních částí Středního a Horního Slezska.

Na známém pohřebišti lužického lidu v Kietří (voj. Opole) se podařilo M. Gedlovi v letech 1969—1980 prokopat skupinu 60 zárových hrobů, datovaných spolehlivě do koncové fáze lužické kultury. Spolu s dřívějšími nálezy (Malerzowice Małe aj.) tak bylo možno vypracovat zánikovou fázi této kultury v jižní části Horního Slezska.

Druhá kapitola knížky přináší analýzu mobiliáře pozdně lužických hrobů z Kietře (popisy hrobů a jejich inventáře jsou předloženy v závěrečné IV. kapitole). Jde většinou o mělké (orbou často silně narušené) popelnicové hroby, výjimečně se vyskytnou i pohřby bez popelnice; v hrobě se zpravidla nalézá jen urna (soudkovitá nádoba, ojedinele i váza či hrnek) pokrytá mísou. Keramických přídavků je velmi málo, objeví se však milodary kovové. Kremační zbytky (antropologicky zpracované skupinou specialistů JU v Krakově) reprezentují zpravidla vždy jednu osobou v jedné urně. V pozdně lužickém keramickém inventáři (v ruce robené nádoby) se zřídka objeví i laténský na kruhu točený exemplář, příp. latenoidní tuhový střep, což souvisí s přítomností laténských hrobů v těsné blízkosti pozdně lužické skupiny hrobů a přispívá k datování konce pohřebiště. Z nálezového inventáře jsou dále velmi důležité spony (celkem 6 ks): nejčastější jsou spony s masívním lučíkem a ohnutou, plochým terčem zakončenou patkou, dále je tu dvojbubínková spona, exemplář kowalowického typu a spona samostřílová. Kovové předměty jsou jinak reprezentovány jehlicemi, jehlou, náramky, pásovou záponou, kroužky, kopím, železnými noži a dalšími drobnými zlomky. Z pohřebiště pochází ještě hliněný přelien a bronzové a skleněné perličky. Skupinu pozdně lužických hrobů M. Gedl datuje do HD₇-LB včetně a potvrzuje, že mezi tou částí nekropole, kde se pohřbívalo ještě na počátku stupně HD a publikovanou skupinou je přeryv. V LB₁ okupovali Glubčicko Keltové, kteří v bezprostředním kontaktu s pojednávanou skupinou hrobů založili vlastní nekropoli; pohřbívání na lužickém hřbitově však tím ještě neskončilo.

Ve třetí kapitole podává autor historický pohled na osídlení Slezska na přelomu halštatu a latěnu. I přes znatelný pokles lužické populace lze z HD (zvl. z jeho starší fáze) uvést přes 100 lokalit. Je však pravděpodobné, že nástup výrobního stylu HD se ve Slezsku oproti Podunají opozdil a že začíná teprve na úrovni podunajské fáze

HD₂. V té době dochází ve Slezsku k rozvoji bronzové i železné metalurgie (srov. výzkumy v Grzybianach, Wicinie aj.), k oslabení vztahů ke střednímu Podunají a naopak k oživení kontaktů se západohalštatským světem. V kulturní sféře se dospívá k výrazným změnám: na pohřebištích se prosazují výhradně chudé popelníkové hroby, zanikají specializované hrnčířské dílny HC (malovaná keramika), nádoby však zachovávají staré výrobní tradice.

Přerušení vývoje dlouhodobých lužických pohřebišt na počátku HD v jižní části Horního a Středního Slezska (oderské levobřeží) patrně souvisí se skýtskými nájezdy; lužické lidstvo tu bylo zřejmě skutečně silně decimováno, ale jeho zbytky přežily až na sám konec HD, kdy se v archeologických pramenech hlásí výrazně zvláště v jižní části Horního Slezska; zde se dožívají příchodu Keltů v LB₁. Také v pravobřežní části Středního a Horního Slezska lze pozorovat na počátku HD značný neklid: vedl k ukládání zvýšeného počtu kovových depotů, což bylo asi zapříčiněno jednak již posuny vlastního lužického lidu, jednak příchodem lidu pomořské kultury, který ještě v průběhu HD ovládl terény severní části Dolního a Středního Slezska; později, již v době laténské, se posunul až do okolí Wrocław. Přežití lužické populace bylo za této situace možné jen v jižní a východní části Horního Slezska. Výsledky výzkumů na pohřebištích v Kietři ukazují, že potomci lužického obyvatelstva zde žili po odeznění skýtských nájezdů ještě na počátku latěnu. Po příchodu Keltů žijí obě etnické skupiny nějakou dobu vedle sebe a užívají stejné pohřebiště, zachovávající vlastní ritus. Záhy však dochází k latenizaci lužického lidu, který nicméně dlouho zachovává vlastní pohřební obyčej, aby na počátku 3. stol. zcela podlehl keltské asimilaci. Podobný proces prodělali nositelé pomořské kultury, kteří před tím dospěli až k jihu Středního Slezska.

Studie znalce dějin lužického lidu ve Slezsku M. Gedla je sice rozsahem nevelká, ale svým významem rozsah daleko přesahuje. Její hodnota spočívá jak v publikaci dosud největšího prozkoumaného pozdně lužického pohřebiště, tak zejména v historickém zhodnocení pramenů a v reálné formulaci osudů lužického lidu na práhu rané historické epochy. Pro studium konce lužického osídlení na našem území se Gedlova knížka nepochybně stane prací modelovou.

Vladimír Podborský

Jan Chochorowski, *Die Vekerzug-Kultur. Charakteristik der Funde*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego DCCXXIV, Prace archeologiczne, Zeszyt 36, Warszawa—Kraków 1985, 162 str., 55 obr. (z toho 1 barevná fototabulka) a 6 mapek v textu.

Monografie mladého pilného člena Archeologického Institutu Jagielloňské Univerzity v Krakově J. Chochorowského signalizuje nástup nové generace badatelů — skýtologů ve střední Evropě, generace, která je schopna nejen plně absorbovat žeh poznání svých předchůdců (M. Párducz, J. Harmatta, M. Dušek aj.), ale pojmout problematiku z historického i geografického nadhledu tak, jak se o to kdysi pokoušel J. Böhm a nověji Zb. Bukowski. Autor zpracoval jednu z klíčových oblastí skýtské, resp. skýtoidní kultury ve střední Evropě: oblast Velké uherské nížiny, pro jejíž památky zvolil označení vekerzugská kultura (podle známého pohřebiště v Szentcs-Vekerzug). Toto označení, ač ne nové, ale prací Chochorowského jaksi sankcionované, lze uvítat a lze si přát, aby se skutečně obecně ujalo a nahradilo jiné etnizující pojmy, které jsou v současné situaci nevhodné, ba někdy až matoucí.

Ze všech středoevropských skýtoidních skupin (západopodolská, kuřtanovická, al-földská a sedmihradská) má vekerzugská nejvýraznější archeologický projev a patrně i nejkvalitnější pramennou základnu. Z hlediska čs. pravěku není bez významu, že jsou do ní integrovány také četné památky z jižního Slovenska (celkem 49 lokalit, srov. seznam nalezišť na str. 159—160); přitom vychází jasně najevo, že mezi areálem vekerzugské a kuřtanovické kultury (ta zasáhla východní Slovensko) je neosídlené území. Mezi vekerzugskou a kuřtanovickou kulturou tedy není přímé spojení.

Autor rozdělil práci do 3 hlavních kapitol: I. obsahuje úvodní a obecné oddíly, II. předkládá analýzu archeologických pramenů a III. — nejdůležitější — shrnuje všeobecné poznatky o tématu z hlediska chronologického, systematického a etnického.